

lencia 1990; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *‘Uyûnû'l-mû'elîfât*, Halep 1413/1992, I, 187-188, 193-194; Sâlihîyye, *el-Mu'cemû's-şâmil*, I, 13-16; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 171-173; A. Ghedira, "Un traité inédit d'Ibn al-Abbâr à tendance chiïte", *Al-Andalus*, XXII, Madrid 1957, s. 31-54; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Egypt ...", *MIDEO*, VIII (1964-66), s. 308-309; Saïd el-A'râb, "İbnü'l-Ebbâr el-mu'haddîş", *Mecelletü Dâri'l-hadîşi'l-Haseniyye*, III, Rabat 1982, s. 35-52; Mohamed Meouak, "La Takmila d'Ibn al-Abbâr", *Revue de l'occident musulman et de la Méditerranée*, sy. 40, Aix-en-Provence 1985, s. 143-146; a.mlf., "Las principales fuentes del I'tâb al-Kuttâb de Ibn Al-Abbâr", *Al-Qantara*, XVI, Madrid 1995, s. 449-457; Maria Jesús Viguera, "Los Fatimies de Ifríqiya en el-Kitâb al-Hulla de Ibn Al-Abbâr de Valencia", *Sharq Al-Andalus*, sy. 2, Alicante 1985, s. 29-37; Victoria Aguilar, "Mujeres de la Takmila de Ibn Al-Abbâr en un manuscrito de Rabat", *Estudios onomástico-biográficos de al-Andalus*, I, Madrid 1988, s. 413-418; Maria Luisa Avila, "el-Metodo historiográfico de Ibn al-Abbâr", a.e., s. 555-583; Carmen Romero, "Andalusies en el-I'tâbu'l-Kuttâb de Ibn Al-Abbâr", a.e., IV (1990), s. 147-158; Reşad el-İmâm, "İbnü'l-Ebbâr ve 'aşruh", *Mecelletü dirâsât Endelüsiyye*, sy. 2, Tunus 1989, s. 116-174; Jesús Zanón, "Formas de la transmisión del saber islâmico a través de la Takmila de Ibn Al-Abbâr de Valencia", *Sharq Al-Andalus*, sy. 9, Alicante 1992, s. 129-149; M. Ben Cheneb – [Ch. Pellat], "Ibn Al-Abbâr", *EP* (ing.), III, 673; Abdülhüseyn eş-Şehîdî, *DMT*, VI, 314-315.

MEHMET ÖZDEMİR

İBNÜ'L-ECDÂBÎ

(ابن الأجدابي)

Ebû İshâk İbrâhîm b. İsmâîl
b. Ahmed el-Levâtî et-Trablusî
(ö. 470/1077 [?])

Arap dili, aruz ve ensâb âlimi.

Trablus'ta doğdu. Berberî Levâte (Lüvâte) kabilesine mensuptur. Atalarının bölgedeki Ecdâbiye şehrinden olması sebebiyle İbnü'l-Ecdâbî künyesiyle tanınır. Trablus'tan hiç ayrılmadığı ve burada vefat ettiği kaydedilen İbnü'l-Ecdâbî'nin ölüm tarihi olarak 470 (1077) ve 650 (1252) gibi birbirinden çok farklı tarihler verilmektedir. Ancak 444-477 (1052-1084) yılları arasında Trablus kadılığı görevinde bulunan İbn Hânîş Abdullah b. Muhammed et-Trablusî ile görüştüğü dikkate alındığında 470 (1077) tarihinin daha isabetli olduğu söylenebilir (Ticânî, CLXXXV, 263). Arap dili, aruz ve ensâbın yanı sıra fıkıh, hadis, kelâm ve edebî ilimlerde de iyi yetişmiş bir âlim olan İbnü'l-Ecdâbî aynı zamanda tanınmış bir hattattır. Bazı Hafsî hükümdarlarının onun eserlerinin

müellif nüshalarını satın almak için bir-birleriyle yarıştıkları, hatta bu amaçla çeşitli ülkelere adam gönderdikleri bilinmektedir. Abdullah b. Ahmed et-Ticânî de onun eserlerinin müellif nüshalarını kütüphanesinde topladığını söyler (a.g.e., a.y.).

Eserleri. 1. Kifâyetü'l-mütehaflız ve nihâyetü'l-mütelaflız. Çeşitli konularda aynı anlama gelen kelimeler arasındaki mâna farklılıklarını gösteren kavram sözlüğü ve "fikhü'l-luga" mahiyetinde bir eserdir; büyük kısmını canlılara dair kelimeler oluşturur. Müellif önce insan, ardından deve ve atla ilgili kelimelere yer vermiş, bunları savaş, silâh, yırtıcı hayvanlar, kuşlar ve böceklerle dair kelimeler takip etmiştir. Daha sonra yeryüzü şekilleri, dağlar, binalar, insan toplulukları, rüzgârlar, bulutlar ve sularla devam eden eser bitkilere dair kelimelerle sona ermektedir. Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî ve Kemâleddin ed-Demîrî gibi âlimlerin esere çok önem verdikleri ondan yaptıkları alıntılardan anlaşılmaktadır. Muhtelif baskıları bulunan *Kifâyetü'l-mütehaflız*'ın (Kahire 1285, 1287, 1313, 1323/1905; Beyrut 1305) ilmî neşrini Abdürrezzâk el-Hilâlî (Bağdat 1986) ve Sâih Ali Hüseyin (Trablus, ts.) gerçekleştirmiştir. Muhammed b. Tayyib el-Fâsî'nin esere yazdığı şerhi Ali Hüseyin el-Bevvâb yayımlamış (Riyad 1983), eser Muhibbuddin et-Taberî, İbn Câbir ve başkaları tarafından nazma çevrilmiştir (Hüseyin Nassâr, *el-Mu'cemû'l-'Arabî*, s. 213). **2. el-Ezmine ve'l-envâ'.** Zaman, astronomi ve meteoroloji bilgisi (envâ') konularına dair yazılan ilk eserlerdendir. Kitap bu konudaki bilgileri özlü olarak aktarması bakımından ilmî, şiir, darbimesel, secili söz vb. malzemeye yer vermesi açısından edebî, aynı alanla ilgili kelime ve terimleri açıklaması yönünden lisanî, ilimler tarihi ve Arap medeniyeti sahasında güvenilir bir kaynak olarak da tarihî bir değere sahiptir. Üç bölümden meydana gelen eserin ilk bölümünde zaman çeşitleri, yıl, ay ve gün hesapları; ikinci bölümde gezegenler, güneş, ay ve yıldızlar; son bölümde ise mevsimler, burçlar ve aylar hakkında bilgi verilmiştir. Eserin ilmî neşri İzzet Hasan tarafından gerçekleştirilmiştir (Dimaşk 1964).

İbnü'l-Ecdâbî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *İhtisâru Nesebi Kureyş* (Zübeyr b. Bekkâr'ın *Nesebü Kureyş*'inin ihtisarı olmakla beraber İbnü'l-Ecdâbî'nin esere önemli ilâvelerde

bulunduğu kaydedilmektedir); *er-Red' alâ Teşki'i'l-lisân ve telkihi'l-cenân* (Ebû Hafs İbn Mekki es-Sıkkîlî'nin eserine red-diyedir); *Şerhu mâ âhiruhü yâ' müşeddede mine'l-esmâ' ve beyânü i'tilâl hâzihi'l-yâ'* (eserde sonunda yâ harfi bulunan isimler incelenmiştir); *el-'Arûz* (önemli bir eser olduğu belirtilmektedir); *Risâletü'l-havel* (edebî bir risâledir); *el-Muhtasar fi 'ilmi'l-ensâb*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Ecdâbî, *el-Ezmine ve'l-envâ'* (nşr. İzzet Hasan), Dimaşk 1964, neşreden giriş, s. 21-22; Yâkût, *Mu'cemû'l-üdeba'*, I, 130; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-rüvât*, I, 193; Ticânî, *Rihletü't-Ticânî (el-Cogrâfyâ el-İslâmiyye* içinde, nşr. Fuat Sezgin), Tunus 1958 → Frankfurt 1414/1994, CLXXXV, 262-264; Ahmed b. Hüseyin en-Nâib, *el-Menhelü'l-'azb fi târihi Tarablusü'l-garb*, İstanbul 1317, I, 104, 154-156; Brockelmann, *GAL*, I, 375; *Suppl.*, I, 541; Zirikî, *el-'Alâm*, IV, 620-622; Hüseyin Nassâr, *el-Mu'cemû'l-'Arabî neş'etühü ve ta'avüruh*, Kahire 1968, s. 124, 129, 133, 213; a.mlf., "İbnü'l-Ecdâbî", *Mevsû'atü'l-hadâretü'l-İslâmiyye*, Amman 1993, fas. II, 132-134; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-mağribi'l-'Arabî*, Rabat 1979, I, 46-47; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, IV, 620-622; Ramazan Abdüttewâb, "Kitâbân li'bni'l-Ecdâbî", *MMMA* (Kahire), XL/2 (1417/1996), s. 141-157; Ch. Pellat, "Ibn Al-Adâbî", *EP* (Ing.), III, 696; *Suppl.*, s. 380-381.

AHMET TURAN ARSLAN

İBNÜ'L-EFTAS

(ابن الأفتاس)

Eftasî emîrlere verilen isim
(bk. ABDULLAH b. EFTAS; EFTASİLER;
MUHAMMED el-MUZAFFER).

İBNÜ'L-EHDEL

(ابن الأهدل)

Ebû Muhammed Bedrüddîn Hüseyin
b. Abdîrrahmân b. Muhammed
el-Hüseynî el-Alevî
(ö. 855/1451)

Yemenli âlim.

Tahminen 779 (1377) yılında Yemen'in Kuhriye (Kuhziye) şehrinde doğdu. Güneybatı Arabistan'da yaşayan ve Ca'fer es-Sâdık'ın soyundan gelen bir aileye mensuptur. "Kutbü'l-Yemen" lakabıyla tanınan büyük dedelerinden Muhammed el-Ehdel'den dolayı İbnü'l-Ehdel olarak anılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'i ezberledikten sonra fıkıh okumaya başlayan İbnü'l-Ehdel, 795'te (1393) Mürâvega'ya gidip Ali b. Âdem ez-Zeylaî'nin fıkıh derslerine devam etti ve ondan çeşitli eserler okudu.